

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI SAVODGA O'RGATISHNING ME'YORIY ASOSLARI

Sheraliyeva Munavvar Abdullayevna

Termiz davlat universiteti "Maktabgacha ta'lim" kafedrasida katta o'qituvchisi

ОБЫЧНЫЕ ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТНОСТИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ

Шералиева Мунаввар Абдуллаевна

старший преподаватель кафедры дошкольного образования Термезского государственного университета

THE NORMAL PRINCIPLES OF LITERACY TEACHING OF PRESCHOOL CHILDREN

Sheraliyeva Munavvar Abdullayevna

senior teacher of the Department of Preschool Education of Termiz State University

Tel.: +998907477858

sheralivamuavar@gmail.com

[m](https://orcid.org/0009-0001-7278-3919)

[https://orcid.org/0009-](https://orcid.org/0009-0001-7278-3919)

[0001-7278-3919](https://orcid.org/0009-0001-7278-3919)

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy, aqliy va ma'naviy jihatdan shakllantirish, ularning tug'ma layoqati, ruhiy rivojlanishi, qiziqishi, ehtiyoji va imkoniyatlarini hisobga olgan holda milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida ta'lim-tarbiya berishning asosiy vazifalari yoritilgan. Shuningdek, "Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari" orqali bolalarning savodxonligini oshirish yo'llari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim-tarbiya, aqliy tarbiya, ma'naviyat, tug'ma layoqat, ruhiy tarbiya, rivojlanish, qiziqish, ehtiyoj, minimal talablar, "Men" konsepsiyasi, omil, nutq, o'qish, savod, tayyorgarlik.

Аннотация. В данной статье выделены основные задачи воспитания дошкольников на основе национальных и общечеловеческих ценностей с учетом их врожденных способностей, умственного развития, интересов, потребностей и возможностей. Также раскрыты пути повышения грамотности детей посредством «Государственных требований к развитию детей дошкольного возраста».

Ключевые слова: образование, умственное воспитание, духовность, врожденные способности, духовное образование, развитие, интерес, потребность, минимальные требования, концепция «Я», фактор, речь, чтение, грамотность, подготовка.

Abstract. This article highlights the main tasks of educating preschool children on the basis of national and universal values, taking into account their innate abilities, spiritual development, interests, needs and capabilities, in order to develop their physical, mental and spiritual development. It also reveals ways to improve children's literacy through the "State Requirements for the Development of Preschool Children".

Key words: education, mental education, spirituality, innate ability, spiritual education, development, interest, need, minimum requirements, "I" concept, factor, speech, reading, literacy, preparation.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Davlat talablari ko'rsatkichlarini belgilashda davlat va jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi, ota-onalar, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismonan sog'lomligi, qobiliyati, ruhiy rivojlanishi va imkoniyatlari, ya'ni bola shaxsining ustuvorligidan kelib chiqiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxsining ayrim xususiyatlarini rivojlantirishda bu faoliyatning mazmuni va uning qay darajada uyushtirilganligi katta ahamiyatga ega. Bolani biror narsaga o'rgatishgina emas, unda o'z kuchiga ishonchni orttirish, o'z g'oyasini himoya qilish, mustaqil ravishda bir qarorga kelish hamda unda "Men" konsepsiyasini shakllantirish ham muhimdir. [1]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). O'zbekiston Respublikasining 16.12.2019-yildagi O'RQ-595-son "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" Qonuni 1-bobining Maktabgacha ta'lim va tarbiya olishga doir davlat kafolatlari nomli 6-moddasida "Har bir bola maktabgacha ta'lim va tarbiya olish huquqiga ega.

Mazkur 5 ta yo'nalish 0 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning o'z-o'ziga xizmat ko'nikmalarining shakllanishi, nutq, o'qish va savodga tayyorlash darajasini, atrof-olam haqidagi tushunchalarni va qo'yilgan talablarni egallashi uchun asosiy omil hisoblanadi. U maktabgacha ta'lim tizimining mohiyatini belgilaydi va maktabgacha ta'lim tashkilotlarini mulkchilik shaklidan qat'iy nazar, barcha bolalarning tengligi va bolalik qadriyatini saqlagan holda har bir bolaning individual (alohida) rivojlanishini ta'minlashga yo'naltiradi. [2]

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ/DISCUSSION). 5 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarning nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari sohasi rivojlanishiga quyidagicha davlat talablari qo'yiladi:

bola nutqni tinglash va tushunish qobiliyatiga ega bo'lishi;

bola so'zlashish va muloqot qilishga qodir bo'lishi;

oddiy tahlil va sintez qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;

lug'atni faollashtirish;

nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish;

bog'lanishli nutqni shakllantirish;
ijodiy hikoya qilishni shakllantirish lozim. [3]
Bu kabi talablarni bajarishda quyidagi ko'rsatkich (indikator)larga e'tibor qaratiladi:

Bola musobaqalar va munozalarda ishtirok etadi va u yerda eshitgan ko'rsatmalarni to'g'ri bajaradi. Ayrim maxsus so'zlarning ma'nosini tushunadi (shifokor bolalarni davolaydi, o'qituvchi bolalarni o'qitadi...). Boshqalardan yoki radio, televizor, teatrdan eshitgan hikoyalarni osonlikcha bayon qiladi.

Ona tilini juda yaxshi biladi, oddiy, umumiy foydalanishdagi gaplar yordamida fikrini ifodalaydi.

Mavjud til tizimi (tovush, so'z, gap) to'g'risida elementar (oddiy) tasavvurga ega. [5]

So'zdan tovushni, unli va undosh tovushlarni ajrata oladi.

Narsalarning nomlarini to'g'ri aytadi, bir-biri bilan solishtirib, ayrim farqlarini tushunadi.

O'z nutqida uyushiq bo'lakli, sodda, yoyiq va qo'shma gaplarning turli xillaridan foydalana oladi.

O'yinchoqlar va buyumlar haqida hikoya tuza oladi.

Shaxsiy tajriba, mazmunli rasmlar asosida hikoya tuza oladi.

Gaplarni grammatika jihatdan to'g'ri tuza oladi.

Surat (rasmlar) bo'yicha mazmunli hikoya tuzadi.

Umumlashtiruvchi so'zlar, antonimlar, solishtirmalardan foydalanadi.

Harakatlarni rejalashtirish uchun nutqdan foydalanadi.

O'z tuyg'ulari va niyatlarini nutqli ifodalab, tengdoshlari va kattalar bilan muloqotda ishtirok etadi.

Turli hikoyalarni so'zlab beradi, hikoyalarni o'ylab topishga harakat qiladi, qofiya va so'z o'yiniga qiziqish bildiradi.

Kitoblar, teleko'rsatuvlardan nutqning turli parchalarini yodlab oladi va ishlatadi. [2]

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Ushbu ko'rsatkichlarni amalga oshirish uchun tarbiyachi ta'limga quyidagicha yondashuvi nazarda tutiladi:

Musobaqa, munozara va boshqa tadbirlarni tashkil etishi, savollar berishi va bolani to'g'ri javob berish yoki ko'rsatmalarni bajarishga yo'naltirishi lozim.

Bolalarning yangi soʻzlardan foydalanish va ularning maʼnosini bilish istaklarini ragʻbatlantirishi kerak.

Bolaga muntazam ravishda hikoyalar aytib turishi, teatrga olib borishi, bola bilan koʻrganlarini muhokama qilishi lozim. [3]

Indikatorlar (koʻrsatkichlar):

Koʻp vaqt davomida kitob bilan oʻtirib, uni tomosha qilishi mumkin, kitobni toʻgʻri holatda ushlaydi.

Ayrim maʼlumotlarni yigʻish uchun kitoblardan foydalanadi. Bir necha mashhur asarlar va adabiy qahramonlarni aytib berishi mumkin.

Adabiy asarlarning ayrim parchalarini soʻzlab beradi.

Alifboni biladi.

Boʻgʻinlar boʻyicha oʻqishi mumkin.

Yozishning barcha elementlarini biladi (ilmoq, gajak, chiziqchalar, tayoqchalar). [4]

Yozish koʻnikmalarini oʻrganadi.

Namunadan 2-3 ta soʻzlarni olib yozadi va chizadi.

Oʻz ismini va 2-3 ta soʻzlarni bosma harflarda mustaqil ravishda yozadi.

Gapni soʻzlarga boʻladi, soʻzlarni boʻgʻinlarga boʻladi.

Maʼlum tovushlarning oʻrnini aniqlay oladi (soʻzning boshida, oʻrtasida va oxirida).

Soʻzda tovushlar ketma-ketligini aniqlaydi.

Boʻgʻinlardan soʻzlar, soʻzlar ishtirokida gap tuza oladi;

Tovushlarni eshitib farqlay oladi. [6]

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Tarbiyachilar pedagogik tajribaga ega boʻlsalar, oʻz tarbiyalanuvchilarining psixologik rivojlanish qonuniyatlarini yaxshi bilsalar, albatta, bolalarda ijobiy oʻzgarish boʻlishiga erishadilar. U yoki bu bola shaxsining oʻziga xosligini, uning boshqa odamdan farqini aks ettiruvchi psixologik fazilatlar birikmasi individuallikdir. Individuallik temperamentda va xarakter xususiyatlarida, odatda, qiziqishda, bilish jarayonlariga oid fazilatlarida (idrok, xotira,

tafakkur, tasavvur) qobiliyatda, faoliyatning shaxsga xos uslubida va hokazolarda namoyon boʻladi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. “Ilk qadam” davlat oʻquv dasturi. – Toshkent. 2019. – 102 b.
2. Abidova L. MTMda matematika mashgʻulotlarini tashkil etishda qiziqarli matematikaning oʻrni// Zamonaviy taʼlim jurnali. №2. 2005. – B. 132-136.
3. Asqarova D. Q. Bolalarni maktab taʼlimiga tayyorlash metodikasi. Oʻquv qoʻllanma. – Toshkent: “Navroʻz” nashriyoti, 2020.
4. Bikbaeva N., Umarova T. Bolalarning elementar matematik tasavvurlarini rivojlantirish. Bolalar bogʻchalari uchun dastur. – Toshkent: OʻzPFITI, 1995.
5. Mirjalolova L. Bolalarning soʻz boyligini ertaklar asosida oshirish. – Toshkent. 2008.
6. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Bolalarni boshlangʻich taʼlimga majburiy bir yillik tayyorlash tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari” toʻgʻrisida 2020-yil 9-martdagi 132-sonli qarori.
7. Муқаддас Курбанбаева. ГАДЖЕТЛАР ВА УЛАРНИНГ БОЛА ПСИХИКАСИГА ТАЪСИРИ. (2024). TAMADDUN NURI JURNALI, 7(58), 302-306. <https://doi.org/10.69691/f0q8mq85>
8. Kurbanbayeva Muqaddas. BOLALARNI MAKTAB TAʼLIMIGA SIFATLI VA SAMARALI TAYYORLASH. (2024). TAMADDUN NURI JURNALI, 4(55),425-428.

<https://doi.org/10.69691/wnanmp84>

